

Erkən dil təhsili: üstünlük, yoxsa lazımsız tələskənlik?

Son illər valideynlər arasında uşaqları çox erkən yaşlardan – hətta 1 yaşından etibarən ingilis dili kurslarına göndərmək tendensiyası sürətlə yayılır. Qloballaşan dünyada xarici dil biliyinin uğurun əsas açarlarından biri hesab edilməsi, valideynləri “nə qədər tez başlasaq, bir o qədər yaxşıdır” düşüncəsinə yönəldir.

Lakin bu yanaşma cəmiyyətdə birmənə-
li qarşılınır: bir tərəf erkən yaşda dilə
mərur qalmanın beyin inkişafına müsbət
təsir göstərdiyini əsas gətirir, digər tərəf isə
ana dilinin formalaşması, psixoloji yüklənmə
və erkən akademik təzyiq risklərindən nara-
hətdir. Bu baxımdan uşağı 1 yaşından ingilis
dili kursuna göndərmək məsələsi həm elmi,
həm tərbiyəvi, həm də sosial aspektlərdən
ciddi araşdırma tələb edir. Dünya təcrübəsi
ilə Azərbaycan reallığının müqayisəsi isə bu
mövzuda daha obyektiv mənzərə yaratmağa
imkan verir. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma
edib.

Erkən yaşda dil öyrənməyə başlamağın elmi əsasları (dünya üzrə)

Beynin inkişafı və dil qavrama qabiliyyəti

Uşaqların beyin erkən yaşlarda xüsusi
dərəcədə çevik və qəbul etməyə açıq olur.
Elmi tədqiqatlar göstərir ki, dil qavrama
qabiliyyəti yaş artdıqca tədricən azalır, yəni
dil öyrənmək üçün erkən yaş daha əlverişli-
dir. Bu tədqiqatlarda uşaqların dünyaya
gələndən etibarən dil strukturlarını daha

sürətlə mənimsədiyi vurğulanır.

Bilingvizm və kognitiv üstünlüklər

Erkən yaşda iki və ya daha çox dilə
mərur qalmaq uşaqlarda daha yaxşı yaddaş,
problem həll etmə, diqqət və fokus kimi kog-
nitiv bacarıqların inkişafına kömək edə bilər.
Bundan başqa, ikinci dil bilmək uşaqların
mədəni şüuru artırma və gələcəkdə akademik
uğura təsir göstərə bilər.

Daha yüksək səviyyəli dil bacarıqları

Erkən yaşda dilə mərur qalmaq uşağda
tələffüzün daha təbii və düzgün formalaşma-
sına kömək edir və ikinci dili daha səlis
şəkləldə əldə etməyə şərait yaradır.

Uşağın yaşı və dil öyrənmə – nə deyir tədqiqatlar?

Sıfırdan erkən yaşdakı öyrənmə

1 yaş uşağı üçün hələ rəsmi kurslar
dünyada geniş yayılmasa da, tədqiqatlar
göstərir ki, uşaqlar dilə erkən başa düşmə və
cavab vermə ilə reaksiya verə bilərlər. Bir
beynəlxalq tədqiqat göstərir ki, körpə beyni
aldığı dil səslerini doğmadan bəri xəritələndirir
və bu erkən təsir daha sonra dil qavrama
qabiliyyətini formalaşdırır.

Kritik dövr nəzəriyyəsi

Dil öyrənmə ilə bağlı nəzəriyyələrdən biri
kritik dövr anlayışıdır: bu nəzəriyyəyə görə
bəzi dil komponentlərini təbii və asan şəkildə
mənimsəmək üçün ən əlverişli dövr early
childhood (uşaq erkən dövrü) sayılır. Bu

müddət adətən pubertətə qədər davam etdi-
yi düşünülür — yeni erkən başlamağın fay-
dası uzunmüddətli ola bilər.

Dünya təcrübəsi: erkən yaşda ingilis dili və iki dillilik

Qloballaşmış ölkələrdə yanaşma

Bir çox ölkələrdə valideynlər uşaq bağ-
çalarında, montessori məktəblərində və
beynəlxalq məktəblərdə uşaqların iki dillilik
qabiliyyətini erkən inkişaf etdirməsinə
üstünlük verirlər — bu təhsil yanaşmasına
bilingualism (iki dillilik) deyilir.

Şanxay, Britanika Beynəlxalq Məktəbi
kimi nümunələrdə erkən iki dillilik uşaqların
beynində dilə aid mürəkkəb sinaptik əlaqə-
lər formalaşdırdığı üçün qavrama və sosial
bacarıqları gücləndirir.

Avstraliyada valideynlər iki dillilik proq-
ramları vasitəsilə uşaqların həm dil biliklə-
rini, həm də mədəni anlayışını inkişaf etdi-
rirlər. Bu yanaşmalar göstərir ki, dünya üzrə
valideynlər erkən yaşda ingilis dilinə mərur
qalmanı bir üstünlük hesab edirlər.

Azərbaycanda vəziyyət və valideyn davranışı

Rəsmi qaydalar və məşğuliyyət

Azərbaycanda xarici dillər təhsil sistemi
adətən məktəbəqədər dövrdə (bağça və ya
ibtidai sinif) başlayır və tədris proqramların-
da bu yaşdan ingilis dilinin təhsilinə yer
verilir. Lakin 1 yaşdan kurslara göndərmək
hələ rəsmi təhsil proqramının bir tərkib his-
səsi deyil. Valideynlər isə öz təşəbbüsləri
ilə erkən yaşda dilə mərur qalmaq seçirlər
— bəzən bağça xaricində əlavə kurslara və
ya interaktiv dərslərə yazdırmaqla. Bu cür
yanaşma daha çox özəl tədris mərkəzləri və
valideyn təşəbbüsü ilə təşkil olunur.

Azərbaycan ekspertlərinin fikirləri

Təhsil ekspertləri və psixoloqlar vurğ-
ulayır ki, uşaqların dil inkişafı üçün ana dili-
nə yetərincə diqqət yetirilməsi vacibdir və
xarici dil yalnız anadan yaradıcı oyun və
sadə ifadələrlə təqdim olunmalıdır. 3 yaş-
dan xarici dilin daha məqsəduyğun başla-
dığına dair fikirlər də mövcuddur.

Nə üçün bəzi valideynlər uşağı 1 yaşından kursa göndərir?

-Gələcək karyera və qlobal bacarıqlar:
İngilis dili dünyada təhsil və iş imkanlarını
artırır.

-Kognitiv üstünlüklər: Erkən dillilik uşa-
qların analitik düşüncə və çoxdillilik qabi-
liyyətini gücləndirə bilər.

-Dillərə həvəs yaratmaq: Kiçik yaşda
başlayan dil tanışlığı uşaqlarda maraq və
özünəinam yaradır.

-Müasir təhsil tələbləri: Uşaqlara çoxdil-
li mühit yaratmaq beynəlxalq standartlara
uyğundur.

Uşaqları 1 yaşdan ingilis dili kursuna
göndərmək ümumilikdə rəsmi təhsil stan-
dartları tərəfindən tələb olunmasa da, vali-
deyn təşəbbüsü, beynin erkən inkişaf xüs-
siyyətləri və qlobal dil tələbləri valideynləri
belə bir addıma ilhamlandırır. Dünya təcrü-
bəsi göstərir ki, dil mərur qalması erkən
yaşlarda effektiv ola bilər, lakin bu, düzgün
metodika və ana dilinin inkişafı ilə balans-
laşdırılmalıdır.

Ayşən Vəli